

АНОТАЦІЯ

Головчук Ю. М. Феномен відповідальної політики в контексті розвитку територіальних громад України в умовах агресії російської федерації проти України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2025.

Дослідження є комплексною науковою працею, яка аналізує трансформаційні процеси в місцевому самоврядуванні та політиці під час сучасних викликів, зумовлених війною. У роботі розкрито концептуальні засади відповідальної політики як інструменту забезпечення ефективного врядування, а також досліджено специфіку її прояву в умовах збройної агресії. Автори вивчають роль територіальних громад у формуванні стійкості держави, аналізують вплив децентралізації на управлінські практики та акцентують увагу на кращих кейсах адаптації громад до умов війни. Особливу увагу приділено значенню прозорості, підзвітності та участі громадян у прийнятті управлінських рішень, які є основними елементами відповідальної політики.

Розвиток територіальних громад розглядається в дослідженні як ключовий фактор підвищення стійкості держави в умовах кризи. Зокрема, аналізується, як саме децентралізація, започаткована в Україні у попередні роки, вплинула на здатність громад відповідати на виклики війни, включно з руйнуванням інфраструктури, переміщенням населення та економічними труднощами. Визначено, що активізація громадянського суспільства у співпраці з місцевими органами влади сприяє швидшій адаптації та вирішенню нагальних питань. Автори підкреслюють, що ефективна взаємодія між органами самоврядування та мешканцями громад є необхідною умовою збереження соціального та економічного порядку, навіть у надзвичайних умовах.

У ході дослідження детально розглянуто феномен відповідальної політики, що базується на таких принципах, як прозорість, підзвітність і дотримання

інтересів громад. Зокрема, увага приділяється використанню сучасних технологій для управління громадою, зокрема електронного врядування, відкритих бюджетів та системи онлайн-участі громадян у прийнятті рішень. Проаналізовано приклади громад, які запровадили ці інструменти, що дало змогу ефективно реагувати на кризові виклики війни. Крім того, дослідження висвітлює роль громадських організацій, волонтерського руху та міжнародної підтримки в інтеграції механізмів відповідальної політики в управлінські практики на місцевому рівні.

У дослідженні актуалізовано поняття відповідальної політики та проведено його глибоку категоризацію, що дозволяє інтегрувати цей феномен у категорійний апарат української політичної науки. Відповідальна політика в роботі представлена як багатовимірне поняття, що охоплює прозорість, підзвітність, орієнтованість на потреби громади, ефективність прийняття рішень та забезпечення сталого розвитку навіть у кризових умовах. Запропоновано концептуальну рамку, яка дає змогу осмислити відповідальну політику не лише як набір окремих принципів, а як комплексний управлінський підхід, що забезпечує баланс між владними повноваженнями та громадянським контролем. У роботі категоризовано ключові компоненти цього явища: інституційний вимір (структури місцевого самоврядування, інструменти прозорості та підзвітності), нормативно-правовий вимір (законодавче забезпечення відповідальності влади), етичний вимір (принципи доброчесності й суспільної довіри) та громадський вимір (залучення населення до процесу прийняття рішень). Це дозволяє розглядати відповідальну політику як багаторівневу систему, що взаємодіє із сучасними викликами в умовах війни. Завдяки такій категоризації робота пропонує не лише теоретичне обґрунтування цього поняття, а й практичні інструменти для його впровадження, роблячи внесок у розвиток української політичної науки та формування базових принципів ефективного врядування.

Окремий блок роботи присвячено проблемам, з якими стикаються громади, а також перспективам їх вирішення. Визначено, що, попри значні досягнення, громади стикаються з низкою перешкод, включно з недостатнім

фінансуванням, кадровим дефіцитом та бюрократичними бар'єрами. Автори обґрунтовують, що подолання цих труднощів можливе за рахунок зміцнення інституційної спроможності, активнішого залучення міжнародної допомоги та використання потенціалу громадянського суспільства. У контексті війни увага також приділяється проблемі корупції, яка перешкоджає ефективному використанню ресурсів, та необхідності впровадження антикорупційних механізмів на всіх рівнях управління.

У цьому дослідженні важливою сферою для подальшої актуалізації є поглиблення аналізу довгострокових стратегій розвитку територіальних громад в умовах постійної загрози з боку агресора. Особливу увагу можна приділити розробці сценаріїв післявоєнного відновлення, які враховують можливість повторення агресивних дій та необхідність створення системи адаптивного управління. Це включає детальне дослідження механізмів управління ризиками, планування інфраструктурної та соціальної відбудови, а також інтеграції громадянського суспільства у процес стратегічного планування. Конкретизація цих питань допоможе створити комплексну модель стійкості громад, яка враховує не лише поточні виклики, а й прогнозує майбутні сценарії. Додатковий акцент можна зробити на міжнародному досвіді відновлення територій після конфліктів, щоб визначити найкращі практики, які можна адаптувати до українських реалій.

Також варто розширити дослідження в частині конкретизації ролі молодіжних ініціатив і освітніх програм у розвитку відповідальної політики на місцевому рівні. У роботі могли б бути глибше розглянуті питання формування нового покоління лідерів через систему освіти, громадянського виховання та неформальних навчальних програм. Це особливо актуально, оскільки молодь відіграє ключову роль у формуванні стійких громад, які здатні впроваджувати інноваційні підходи до управління. Крім того, доцільним є включення до дослідження аналізу інформаційних кампаній та ініціатив, спрямованих на боротьбу з дезінформацією і формування довіри до місцевої влади в умовах війни. Доповнення цих аспектів зробить дослідження більш комплексним і

корисним для практичного застосування, забезпечуючи ширшу перспективу для подальшого розвитку територіальних громад України.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій для покращення системи місцевого самоврядування в Україні. Зібрані дані та висновки можуть бути використані для створення навчальних програм для представників громад, підготовки методичних матеріалів для органів місцевої влади, а також для вдосконалення законодавчої бази у сфері децентралізації та антикризового управління. Таким чином, результати дослідження не лише сприяють розвитку теоретичного знання, але й пропонують конкретні інструменти для зміцнення територіальних громад та підвищення ефективності їх управлінських практик в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: антикорупційна політика, відповідальна політика, воєнний стан, громадянська участь, громадянське суспільство, демократія, децентралізація, збройна агресія, європейська інтеграція, місцеве самоврядування, політична відповідальність, політична еліта, політичний процес, політичні актори, політичні інститути, політичне урядування, представницька демократія, рівні адміністративно-політичної децентралізації, сталий розвиток, територіальна громада.

ABSTRACT

Y. Holovchuk. The phenomenon of responsible politics in the context of the development of territorial communities in the conditions of the Russian Federation's aggression against Ukraine. Qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 052 Political Science. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2025.

The study is a comprehensive scientific work that analyzes transformational processes in local self-government and politics during modern challenges caused by war. The work reveals the conceptual foundations of responsible politics as a tool for ensuring effective governance, and also explores the specifics of its manifestation in

conditions of armed aggression. The authors study the role of territorial communities in shaping the resilience of the state, analyze the impact of decentralization on management practices, and focus on the best cases of adaptation of communities to war conditions. Particular attention is paid to the importance of transparency, accountability, and citizen participation in making management decisions, which are the main elements of responsible politics. The development of territorial communities is considered in the study as a key factor in increasing the resilience of the state in times of crisis. In particular, it analyzes how decentralization, initiated in Ukraine in previous years, affected the ability of communities to respond to the challenges of war, including the destruction of infrastructure, population displacement, and economic difficulties. It was determined that the activation of civil society in cooperation with local authorities contributes to faster adaptation and resolution of urgent issues. The authors emphasize that effective interaction between self-government bodies and community residents is a necessary condition for maintaining social and economic order, even in emergency conditions.

The study examined in detail the phenomenon of responsible politics, which is based on principles such as transparency, accountability and compliance with the interests of communities. In particular, attention is paid to the use of modern technologies for community management, in particular e-government, open budgets and a system of online citizen participation in decision-making. Examples of communities that have introduced these tools are analyzed, which made it possible to effectively respond to the crisis challenges of war. In addition, the study highlights the role of public organizations, the volunteer movement and international support in integrating responsible politics mechanisms into management practices at the local level.

The study updates the concept of responsible politics and conducts its in-depth categorization, which allows integrating this phenomenon into the categorical apparatus of Ukrainian political science. Responsible politics is presented in the work as a multidimensional concept that encompasses transparency, accountability, focus on community needs, effective decision-making, and ensuring sustainable development

even in crisis conditions. A conceptual framework is proposed that allows us to understand responsible politics not only as a set of individual principles, but as a comprehensive management approach that ensures a balance between government powers and citizen control. The work categorizes the key components of this phenomenon: the institutional dimension (local government structures, transparency and accountability tools), the regulatory and legal dimension (legislative assurance of government responsibility), the ethical dimension (principles of integrity and public trust), and the public dimension (involvement of the population in the decision-making process). This allows us to consider responsible politics as a multilevel system that interacts with modern challenges in wartime. Thanks to this categorization, the work offers not only a theoretical justification for this concept, but also practical tools for its implementation, contributing to the development of Ukrainian political science and the formation of basic principles of effective governance.

A separate block of the work is devoted to the problems faced by communities, as well as the prospects for their solution. It is determined that, despite significant achievements, communities face a number of obstacles, including insufficient funding, staff shortages, and bureaucratic barriers. The authors argue that overcoming these difficulties is possible by strengthening institutional capacity, more active involvement of international assistance, and using the potential of civil society. In the context of war, attention is also paid to the problem of corruption, which hinders the effective use of resources, and the need to introduce anti-corruption mechanisms at all levels of government.

In this study, an important area for further updating is the deepening of the analysis of long-term strategies for the development of territorial communities in conditions of constant threat from the aggressor. Particular attention can be paid to the development of post-war recovery scenarios that take into account the possibility of repetition of aggressive actions and the need to create an adaptive management system. This includes a detailed study of risk management mechanisms, planning for infrastructure and social reconstruction, as well as the integration of civil society into the strategic planning process. Specifying these issues will help create a comprehensive

model of community resilience that takes into account not only current challenges, but also predicts future scenarios. Additional emphasis can be placed on international experience in the recovery of territories after conflicts in order to identify best practices that can be adapted to Ukrainian realities. It is also worth expanding the research in terms of specifying the role of youth initiatives and educational programs in the development of responsible politics at the local level. The work could consider in more depth the issues of forming a new generation of leaders through the education system, civic education and non-formal training programs. This is especially relevant, since young people play a key role in the formation of resilient communities that are able to implement innovative approaches to governance. In addition, it is advisable to include in the study an analysis of information campaigns and initiatives aimed at combating disinformation and building trust in local authorities in wartime. Supplementing these aspects will make the study more comprehensive and useful for practical application, providing a broader perspective for the further development of territorial communities in Ukraine.

The practical significance of the study lies in the development of recommendations for improving the local government system in Ukraine. The collected data and conclusions can be used to create training programs for community representatives, prepare methodological materials for local authorities, as well as to improve the legislative framework in the field of decentralization and anti-crisis management. Thus, the results of the study not only contribute to the development of theoretical knowledge, but also offer specific tools for strengthening territorial communities and increasing the effectiveness of their management practices in the face of modern challenges.

Key words: anti-corruption policy, responsible politics, martial law, civic participation, civil society, democracy, decentralization, armed aggression, European integration, local self-government, national values, political responsibility, political elite, political process, political actors, political institutions, political governance, representative democracy, sustainable development, territorial community.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Головчук Ю. Передумови та можливості впровадження засад відповідальної політики в умовах розвитку територіальних громад. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. № 50. С. 251-256.

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v050.2024.42>

URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/50_2024/44.pdf

2. Головчук Ю., Марчук В. Ключові критерії та індикатори відповідальної політики в державах Європейського Союзу. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 18. С. 86–91.

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-9>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/146/143>

3. Головчук Ю. Теоретико-методологічні засади дослідження феномену відповідальної політики. *Політікус*. 2024. № 6. С. 7–12.

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-6.1>

URL: http://politicus.od.ua/6_2024/6_2024.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Головчук Ю. М. Політична комунікація та PR в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України. *Політичні процеси сучасності: глобальні та регіональні виміри : зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27–28 жовтня 2022 р.)*. Івано-Франківськ, 2022. С. 185–201.

5. Матвієнків С. М., Головчук Ю. М. Трансформація регіональних медіа в умовах воєнного стану. *Трансформація українського суспільства в цифрову еру : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 березня 2023 р.)*. Одеса: Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», 2023. С. 82-84.

URL: <https://hdl.handle.net/11300/25842>

6. Головчук Ю. М. Міжнародні стандарти та норми відповідальної політики органів місцевого самоврядування в державах ЄС. *Мультидисциплінарні перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства в умовах глобальних викликів: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 9 грудня 2024 р.)*. Полтава: ЦФЕНД, 2024. С. 105-106.

URL: <https://www.economics.in.ua/2024/12/09.html>

7. Головчук Ю. М. Відповідальна політика і політична відповідальність: спільні характеристики та основні відмінності. *Актуальні напрями наукових досліджень у сферах історії, політології, соціології, філософії: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції з історії, соціології, філософії, політології (м. Рига, Латвійська Республіка, 25-26 грудня 2024 року)*. Рига, 2024.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-517-4-11>

URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/553/1486/5/31197-1>

8. Головчук Ю. Еволюція концепції відповідальної політики в українському контексті в умовах агресії РФ проти України. *Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Winter Debates: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпро, 6-7 лютого 2025 р.)*. Дніпро. 2025. С. 21-22.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Головчук Ю. Основні принципи комунікативної етики органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 16. С. 5–10.

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-1>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/55/54>

10. Головчук Ю. Моделі використання принципів відповідальної політики в умовах воєнного стану в Україні. *POLITIA. Вісник наукових робіт молодих вчених*. Івано-Франківськ, 2024. Випуск № 8. С. 89-101.

<https://krip.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/121/2024/12/politia-.vypusk-8-2024-rik.pdf>